

חוקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא

נה.

עין משפט נר מצוה

רמב"א א ב מ"י פ"ח מהל'
גולה ה"ד ט סמנ
עשין פ"ט ט"ע ח"מ ס'
עפט ספ"ק ט'
רמב"א ג ט"ע ח"מ ס'
רעמ ספ"ק י ספ"ה'
רמב"א ד ה ט"ע ח"מ ס'
קס ספ"ק ו וע"ש כל
דעי המס'ס:
רמב"א ו מ"י פ"ח מהל' וז'
ומנה ה"ל י סמנ
עשין פ"ט ט"ע ח"מ ס'
ע"ה ספ"ק ד'
רמב"א ז ח מ"י פ"ג מהל'
מתעט ע"מ הלכ"ה ז
ג.

רבינו גרשום

א"כ אין הכבוד נוטל פי
שנים בה: אלא יהיה טסקא
ומית בו ביום. בההוא יומא
מצו שקיל פי שנים וממהוא
שפתא דיהב טסקא וברגא
החוקקו בידו: ואמרו לי
הלכתא כרב הונא בריה דרב
יהושע. דאמר אפי' שערי
דבדא משכב לברגא: ולא
היא און הלכה כרב הונא
בריה דרב יהושע. והאי
דאמרו ספרי דה"ל כותיה
לאוקמי מלתא הוא דבעי
לומר להחוקק דבריהן לפי
שכן גרילין לכתוב שטרי
הכותב לאותן הלוחקין מן
המכוסין דגברו ארעא לברגא
ומכ"ה אמרו הלכה כותיה
כדי לקיים שטרי דהכותב
הרבות שכן ולעולם
אמרו: און הלכה כרב
הונא: פירכתי מסייע מאת.
ארם בטל דלית ליה שרות
למסקן בון ואין מתעסק
בשום דבר אלא בבטלות
היינו פירכתי. ומהא
שצריך לו לאותו פירכתי
ליתן חלקו בעול בני
העיר לשבדו שר העיר:
ה"מ. דצריך ליתן חלק:
דאצילתיה מתא. שהצילתוהו
בני העיר ברבייהם מיד
השר שאמרו לשן לך לזה
כלום ליתן לך ושעמך ליתן
והניחו על פיהו וניצל על
החייב לטיעם: אבל
אנדיסקי. הינו שר העיר
מבצמו נותן לו לאותו
פירכתי שאמר אני חושש
ליקח מזה כלום סיימא
שמיא הוא דרמתי עליה
ואינו צריך ליתן עמאם
לטיעם: המצו. זהו חרין
או גר העשוי סביב השרה
הליכיא בין שדות אחרות:
שם שיתן ואין
נותן שרשיו לכאן ולכאן
אלא במקום שנותנין אותו
יורדין עד התהום ומשי"ה
ונתעין אותן על הגבולין
כפי שדה לחבריהה לפסקו.
ומשי"ה אמר מפסקין בנכסי
הגר [שם ה"ן] באחת
משדות הגר מופסקת בין
ל אחת במצו או באמצע לא
קנה אלא עד מקום המצו:
או עד מקום החצב: אבל
לפאה לטומאה לא. אין
מפסקין. יצדד לפאה שאם
היה מצו או חצב בשדה
אין מפסקים שמה צריך
להניח שתי פאות משום
אחור הפסק אלא יקצור כל
השרה ויניח פאה אחת על
כלו ולטומאה נמי אינו
הפסק. יצדד במדבר לקמן
הלכתי במקום זהו בשדה
וזו והטומאה הייתה במצו
להלן או מחצב להלן ואמר
אני יודע אם נבטתי במקום
הטומאה מעבר למצו צריך
לחצב אמרו דספיקו טמא
דלא היה הפסק לטומאה
אחור מצו וחצב: אפי' לפאה
ולטומאה. הוי הפסק האי
מצו וחצב כדתנן אלו

אם בן במצת ירושת בנו. דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת
אשה ובעל מוצ אף על פי שנקסי משועבדין להן מ"מ אין
ירושת זנו הזכור בטילה משום דמלוה ואשה מחקרי גוביינא וזריכי
לדרכתא ולאכרזתא ושומא אכל למס המלך אפילו קרקע שזה אלף זוז
משועבדת לדבר מועט והקרקעות
עיקר הן של המלך וכבר הוא מוחזק
ולא מחקרי^א גוביינא. ר"י ור"מ:
אנדיסקי. פי' כותבי שטרות
המלך לדיסקא הוא
שטר כדאמר בהגול בפרק (ב"ק דף
ק"ב): האי מאן דנקיט דיסקא מצד
הגדול וצפרק השולח (גיטין דף לו.)
מעיקרא צמאי אפיקיהו צדיסקי:
דרך

הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל
^א דינא דמלכותא דינא^ב ואיריסותא דפרסאי עד מ' שנין^ג והני זהרורי דובין
ארעא לטסקא זביניהו וזביני וה"מ לטסקא אבל לברגא לא מ"מ כרגא אקרקה
דגברי מנח רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שערי דבדא משתעברי
לברגא אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן קשי בה אמימר ג"כ במלת
ירושת בנו הבכור דהוה ליה ראוי^ד ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק א"ל
אי הכי אפילו טסקא נמי אלא מה אית לך למימר דיהיב טסקא ומית הכא
נמי דיהיב כרגא ומית אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן שאילתיניהו לספרי
דברא ואמרו לי הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע ולא היא התם לאוקומי
מילתיה הוא דאמר רב אשי דפרכת מסייע מתא וה"מ דאצילתיה מתא
^ה אבל אנדיסקי סיעתא דשמיא היא אמר רב אשי ויוחנן והמצר והחצב מפסקין
בנכסי הגר אבל לענין פאה וטומאה לא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו
לפאה וטומאה פאה מאי היא דתנן^ו ואלו מפסקין לפאה הנחל השלולית
דרך

המס שכן דינא דמלכותא דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא כדאמר לעיל [נד:]: וצבייהו זביני. מה שקויין הקרקע מעבדי המלך בשביל המס
שנותנים מוכרין קיים דינא דמלכותא דינא ואם יחזרו צעלים ראשונים או יתעשרו ויאמרו להחזיר המס להני זכוריהו לא יוכלו לערע על
הני זכוריהו כלל דצבייהו זביני: ופרווי. על שם נחלה שקרוי זיהרל לקמן בפרק המוכר את הבית (דף ק"ב ס"ג): ואי א"ל זיהרל אפילו צוסמני
ופרדיסי. והילך תלת מילי קנייתא דינא דמלכותא דינא וצאריסא דפרסאי והני זהרורי שמלוין צדינא דמלכותא דינא הרי תלת: והני
מילי. דצבייהו זביני אי צין לטסקא בשביל מס הקרקע שלא נתנו הבעלים: אצל לברגא. בשביל כסף גולגלתא שלא פרעו
מכרו להם עבדי המלך קרקעותיו של זה לא הוו זביני דאין זה דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש כי אם בשביל
מס הקרקע: אקרקהפא דגברא מנח. או יתפשוהו עד שיתן מאליו או יבדח מן העיר. והך מלחא גמרא קאמר ליה: אפי' שערי
דבדא. שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין בצדו וכל שכן קרקע עזמה ולא שגא זבין ארעא לטסקא או לברגא וצבייהו זביני דהכי
הוי דינא דמלכותא: שערי דבדא. כלומר כל מטלטלין שיש לו צעולם משועבדין למלך בשביל מס ראשו והיכא דלא פרע נתחייב כל
אשר לו ומי שיקנה מעלייתא היא דליכא למימר אין הכי נמי מצטל וצטטל לשם וצשאר מקומות יתקיים דשצדו לקרא דליהו דחיק ומוקי אנפשיה:
יתקיים הכתוב דשעה זו הוה ליה ממונו ראו דליני מוחזק זו כלל כי אם המלך דשצדו המלך עדיף משאר שעבדין וכצדו דמי. ומיהו
פרע עדיין כרגא דשעה זו הוה ליה ממונו ראו דליני מוחזק זו כלל כי אם המלך דשצדו המלך עדיף משאר שעבדין וכצדו דמי. ומיהו
לאו אתקפתא מעלייתא היא דליכא למימר אין הכי נמי מצטל וצטטל לשם וצשאר מקומות יתקיים דשצדו לקרא דליהו דחיק ומוקי אנפשיה:
אי הכי אפי' טסקא נמי. רב אשי הוא דקפריך עליה דלמימר הכי דכיון דקשיא ליה לאמימר הכי אפילו כי אמרינן ארעא לטסקא אשעתדא
לדברי הכל א"כ צטלת בקרקעות ירושת זנו הזכור: אלא מאי איום לך נמימר. הכי דמי דלא צטטל כגון דיהיב טסקא של
אותה שנה בתחלת השנה ומית דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עוד והוה ליה מוחזק ויטול זה זכור פי שנים ה"ג וכו': ולא היא
ה הפס. לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לברגא ואי זבון לברגא לא הוו וצבייהו זביני
דכרגא אקרקהפא דגברא מנח ואינהו ספרי דבדא דלמרי הלכתא כרב הונא לאוקומי מלתייהו צעו לקיים מעשיהם וטרות נכתבו
על מיתרם קרקעות שנתמכו לברגא וצאו לומר דמשעבדי לברגא כדי שיהו החזיקים והשטרות קיימין ומיהו שלא כדון נכתבו
השטרות ונמכרו הקרקעות והדרי זביני: פרדיסי. אדם צטל ממלכה ונלמוד ומתוך ארץ ואין עוסק בשיבו של עולם כלל: **מסיע**
מסא. הוא חייב צעול הקהל ואף על פי שהוא אינו עושה ריוח צעיר: והני מילי. דמסייע ליתן צמס הקהל: כגון דאצילתיה משא. עבדי
המלך היו תובעים לו לצדו והם הצילוהו והקלו צמסא צענומס שאמרו עליו שאין לו ממון ומתוך כך נתרצה מס שלהן והכביד
עולן יותר כגון שהמלך רגיל ליקח מכולן מס קצו לשנה וצאו לצעול לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשזון מס
הקצוב והיו שואלין לזה יותר מדאי והם הפלגוהו ופטורוהו ומה שפחמו מה יגבו מן השאר: אצל אנדיסקי. ממונין של מלך הרגילין
לגבות מכל בית וצית מכל איש ואיש עד שיעלה לחשזון למס הקצוב ושכחוהו לזה או לא ראו לשאלו לו כלום בשביל שהוא אדם
צטל וצבוייהו היו שאין לו ממון וצאו כל המס מכל השאר אף על פי שצבדי עליהם המס כדי שיהו לו לזה ליתן פטור דסייעתא דשמיא
הוא שמתלו לו: **הפסל והחצב** וכו'. צ' שדות שג גר ומצר אחד צבוייהו החזיק בחדת מן כל קנה את חציריהה אלא היא דלחזיק ביה לצדו
קנה כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעמתא^א. והוא הדין אם אין שם מצר אצל פי חצב טעו צבינתיס מפסקי: **חצב**. הוא חילן או
עשב צבו מיחס יהושע את ארץ ישראל [לקמן ו.]. לפי שיוצד ויוצג כנגדו ואינו יונק לא מכאן ולא מכאן כדאמר (ב"ב ס"ה): חצובא מנקט רגליהו דרשעים
שמשיגין גבול רעיהן וזה אינו משיג גבול אחר: **אצל** לענין פאה או טומאה לא. הוי הפסק לחשזן צ' שדות אלא יניח פאה אחת
אחד שדה אחת דהא אפילו צבדה אחת איכא למ"ד לא קנה אלא מקום מכושו [על ד.]. וכל שכן בשמי שדות לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק
וסבדא צעלמא הוא דחוקה מעלייתא צבינן שחיזק בכל השדות: **פאה** וטומאה. לקמיה מפדש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתיס: **אפי'**
לפאה ולטומאה. דמאי שנה מחוקה: **פאה** מאי היא. לגבי מאי מהני הפסק: **דסנן**. דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת: **הנחל**
ה כחל איתן אשר לא יעבדו ולא יזעו [צדיים א.]. קרקע קשה מלא כריות ואצנים שאין ראו לזריעה: **השוליים**. קצוות מן גשמים. צבוכסם אלו
לדיר (ב"ב דף ס"ה). מאי שוליים אמר רב יהודה אמר שמואל מקום^ב ששולין מי גשמים שר צבי א"ר יוחנן אמת המים המחלקת שלל לאגפיה:

ליעבד לי מר כאידך דשמואל. כיון דשמואל צבירא לך ולא ליקני אלא
הוא פורתא דרפק. והא לא מצי למימר ליעבד לי מר כאידך דשמואל
דאמר דינא דמלכותא דינא ולא ליקני אלא צטר דכיון דמודי רב
הונא דשמואל אמרה להיהא דנכסי הגר הרי הן כמדבר על כרחק זקוק
אתה לתרץ ללא תקשי שמואל
דשמואל וכדפרישית לעיל: אין
מוציאין נו'. כשמואל: וכן היו רבוינו
דו'. כל זה שלח רב הונא צר אבין:
דינא דמלכותא דינא. בהגול (א) קמא
(ב"ק דף ק"ב): אמר תדע דקטילו דיקלי
וגשרי גשרי ועצרינן עלייהו: דאריסא
דפרסאי ארבעין שנין. חוקת פרסיים
מ' שנים היא ע"י דינא דמלכותא
דלע"ג דלא קני איניש אלא צטר
מיהו אם החזיק זה עכו"ם מ' שנים
וצא ישראל וקנה ממנו הוי קנין גמור
ולא יוכל ישראל אחר לומר שלי היא
שגולה עכו"ם ממני ועל"ג דלמרינא
(לעיל דף לה): ישראל הצא מחמת
העכו"ם הרי הוא כעכו"ם ואין לו חוקה
אלא צההוא שטרף שמכרה ישראל
לאינו הו' לפול לו ביניהו
ונפלו להן לאחר זמן.
אין הכבוד נוטל פי שנים
בין (בבב"א דף ס"ג). ואילו
מפסקין לפאה. להניח
פאה מכל אחד ואחד (ב"ב
ס"א). למת שמי פחות (מוחזק
ס"ג). הנחל. שדה ממלך
ושדה ממלך ונחל עמון
באמצע חייב להניח פאה
מכל אחד ואחד (ב"ב ס"א).
השלולית. מקום שמי
גשמים שוללם שם
שם שם ויהיה ממלך וממלך
נותן פאה לכל אחד ואחד.
דהיא שולית מפסקא לכו
(מוחזק ס"ג).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דינא וכו'
כסגול בתרא דמא ברבא
תדע: (ב) ד"ה ולא היא
לכ' כל' וציתת ההם נמחק:
(ג) ד"ה המלך בגול נחל
איתן: (ד) ד"ה והשולית
וכי' מקום שמי גשמים
שוללין שם וכו' שמחלקת
שלל לאגפיה:

מוסף רש"י

ואין הכבוד נוטל בראוי
בנכסים שלא היה אצלו
מוחזק בשנת מיתו כגון
לדיון הו' לפול לו ביניהו
ונפלו להן לאחר זמן.
אין הכבוד נוטל פי שנים
בין (בבב"א דף ס"ג). ואילו
מפסקין לפאה. להניח
פאה מכל אחד ואחד (ב"ב
ס"א). למת שמי פחות (מוחזק
ס"ג). הנחל. שדה ממלך
ושדה ממלך ונחל עמון
באמצע חייב להניח פאה
מכל אחד ואחד (ב"ב ס"א).
השלולית. מקום שמי
גשמים שוללם שם
שם שם ויהיה ממלך וממלך
נותן פאה לכל אחד ואחד.
דהיא שולית מפסקא לכו
(מוחזק ס"ג).

מוסף תוספות

א. ח"ל דהיינו יונה: ואינו
דומה למי שיש עליו בע"ח
וכי' לפי שחכמים של לוח
אלא משועבדין לבע"ח.
אבל מי שנתחייב לשלם
טסקא אין לו כלום בקרקע
עד שיפרענה. שהרי
מפדש המלך שחוקה שחוקה
למכור כל הקרקע לכל מי
שרצה אפי' שאין
הטסקא אלא דבר מועט.
ועוד שבע"ח צריך בחבית
בי"ד ושומא והכרזה.
המלך אינו צריך לכל זה.

רבינו גרשום

בארישתא דפרסאי. דחוקה
של פרסיים לא הויה חוקה
אפי' החזיק ארבעין שנין:
הני זהרורי. בעלי נחלות:
דובין ארעא לטסקא. שנתן
שרה של אדם שנטילה
ממנו מחמת שחבריה מס
שלה: וצבייה זביני. משום
דינא דמלכותא דינא דאמר
לדבר דיהיב טסקא ליכול
ארעא. אבל שדהו של אדם
שנטילה ממנו שבביל שאין
נתן כרגא. שם גולגלתא אינא
רשאין לקנות משום דבר
אקרקה גברי מנח. כדאמר
ראש האיש עצמו שחשבו
לברגא ולא שדהו דלא היה
להם ליתול שדהו שבביל
מס הכרגא: אפי' שערי
דבדא משעבד לברגא. וכי"ש
שדהו. ואפי' מכרו שחבריה
מפני הברחת כרגא הויה
מכורה: א"כ בטלת ירושת
בנו הבכור. וא"כ הוא דמי
נכסין משעבדי לברגא אפי'
שערי דבדא א"כ כל זמן
דלא יהיב כרגא אינא מוחזקין
בכסיו בידו וא"כ לא יירש
מזן הבכור פי שנים משום

(א) נחלה דל"ל לגני שדות.

מפסקין לפאה (א) ולשרו דצריך להניח שתי פאות דכשתי שרות דמי: שוליים. כעין אמת המים ומקום שמי גשמים שוללין שם: